

РЕЗОЛЮЦІЯ

XV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України»

Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи Національного банку України»
(м. Суми, 8–9 листопада 2012 року)

Учасники XV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України» на основі тез виступів і проведених дискусій в мережі Інтернет зробили ряд висновків та внесли пропозиції щодо практичного їх впровадження.

Головним викликом для банківської системи залишається світова економічна та фінансова криза, що розпочалася в 2008 році. Для подолання її наслідків необхідні злагоджені та цілеспрямовані дії як регулятора (НБУ), так і комерційних банків. Оскільки криза має міжнародний характер, важливою є координація дій центральних банків різних країн, а також зміна та покращення їхньої роботи. Зокрема, для країн Євросоюзу актуальним є створення банківського союзу і спрямування його зусиль на відновлення економіки регіону. Основними функціями нового наднаціонального регулятора мають стати: видача та відкликання ліцензій на здійснення банківської діяльності та захист прав вкладників.

Світова практика свідчить про те, що обсяги й структура ресурсів банків та напрямки їх використання, особливо для країн з перехідною економікою, багато в чому залежать від економічної політики держави взагалі та грошово-кредитної політики центрального банку зокрема. Визначення пріоритетності інструментів грошово-кредитної політики залежить від наявності умов для їх застосування та тих завдань, які вирішує центральний банк на тому чи іншому етапі розвитку країни. Наразі нерозвиненість фондового ринку України обмежує можливість НБУ ефективно використовувати операції на відкритому ринку

і облікову ставку для регулювання обсягів і структури банківських ресурсів. Цим пояснюється той факт, що у 2011–2012 роках Національний банк України досить активно використовував резервні вимоги до банків для регулювання їх зобов'язань: протягом півтора останніх років НБУ п'ять разів змінював вимоги щодо обов'язкового резервування залучених банками ресурсів.

Вплив змін у політиці обов'язкового резервування позитивно позначився на валютній структурі депозитів юридичних осіб 2-ї, 3-ї та 4-ї груп банків, тоді як у банків 1-ї групи частка депозитів в іноземній валюті в депозитному портфелі клієнтів, навпаки, збільшилася з 73 % станом на 01.01.2011 до 77,1 % на 01.07.2012, а у портфелі депозитів фізичних осіб зменшилася тільки у банків 2-ї групи, а у банків 1-ї, 3-ї та 4-ї груп вона зросла. Це свідчить про те, що вплив резервних вимог на валютну структуру банків є менш значним у порівнянні з іншими чинниками, що визначають привабливість вкладів в іноземних валютах (серед яких суттєве значення має очікувана девальвація гривні). Проте зміна вимог щодо обов'язкового резервування сприяла підвищенню стабільності ресурсної бази банків. Впродовж 2011 р. і перших 9 місяців 2012 р. сформувалась чітка тенденція до зростання частки строкових депозитів. За цей період вона збільшилася з 63,1 до 66,4 %.

Іншим важливим завданням Національного банку України є сприяння формуванню рівноваги платіжного балансу шляхом регулювання динаміки валютного курсу. За допомогою інструментів валютної політики Національний банк прямо чи опосередковано впливає на динаміку валютного курсу, яка, у свою чергу, визначає економічну поведінку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Операції останніх формують статті платіжного балансу держави, зокрема, впливають на їх урівноваженість та стабільність динаміки. Таким чином, оцінка НБУ економічної обґрунтованості поточної динаміки валютного курсу визначатиме порядок застосування регулятором своїх інструментів для її коригування. Враховуючи зазначене вище, актуалізується завдання розробки методичних підходів до оптимізації орієнтирів формування валютного курсу.

Науковцями запропоновано методичний підхід до визначення орієнтира валютного курсу, що сприятиме урівноваженню показників платіжного балансу

та формуванню макроекономічної рівноваги. Зазначений підхід ґрунтується на коригуванні показника реального ефективного обмінного курсу (далі РЕОК). Методика розрахунку РЕОК потребує уточнення: необхідно не лише аналізувати торговий товарооборот між країнами, який визначає рівновагу поточного рахунку платіжного балансу, а й враховувати міжнародні грошові потоки, що формують сальдо фінансового рахунку. Для вирішення даного завдання методика розрахунку реального ефективного обмінного курсу доцільно доповнити оцінкою цінової конкурентоспроможності національних фінансових ринків.

Поступове запровадження основних положень Базеля III, як комплексної програми зі стабілізації банківської системи у світі, є основним вектором розвитку банківського регулювання на міжнародному рівні, починаючи з 2009 року. Саме світова фінансова криза стала причиною розробки Базеля III. Ключова увага Базельського комітету з банківського нагляду прикута до нормативів капіталу банків. Інший підхід до вирішення зазначеної проблеми, який використовують більшість великих банків світу, полягає у зменшенні частки ризикових активів у балансі банку, адже далеко не всі банки здатні ефективно рекапіталізуватися. При цьому, ймовірно, зменшиться показник прибутковості власного капіталу банку (ROE), що свідчитиме про зменшення ефективності банківської діяльності. Отже, банки, виходячи зі стратегій їх розвитку до 2020 року, схильні підтримувати високий рівень ROE за рахунок зменшення операційних витрат, а не оптимізації структури активів за рахунок зменшення їх ризикової складової. Очевидно, що управління витратами в банку буде найбільш актуальною темою найближчим часом у колах як науковців, так і практиків.

У посткризовий період одним із важливих стратегічних завдань банків є зміна їх бізнес-моделей. Багатогранність бізнес-моделей банків визначається ключовими параметрами їх діяльності: величина банку, спеціалізація діяльності, збалансування активів і пасивів, модель прибутку, динаміка капіталу і позикових коштів, структура власності та методи корпоративного управління, організаційно-управлінська структура тощо. Тому бізнес-моделі постійно змінюються та еволюціонують. Деяка схильність до їх зміни визначилась уже напередодні фінансової кризи: банки все більше диверсифікували свою ділову актив-

ність за різними напрямками; для багатьох банків сек'юритизація кредитів стала головною бізнес-стратегією; інвестиційна та торгова діяльність різко посилилася, частка торгових активів у балансі значно зросла; значно підвищилося використання короткострокових джерел фінансування на грошовому ринку; виникла тенденція щодо використання кредитних деривативів як інструмента розподілу кредитного ризику. Отже, процес зміни бізнес-моделей банків спрямований на забезпечення стабільності їх діяльності та збалансування джерел доходу. Як інтегруюча інновація, бізнес-модель об'єднує інновації процесів, технологій, продуктів і способів організації бізнесу.

Фінансова криза та обумовлене нестабільною економічною ситуацією масове неповернення кредитів засвідчили факт недосконалості механізмів, що використовуються банками для стягнення простроченої заборгованості. Це призвело до зростання обсягів неповернених кредитів. Банківські установи, незалежно від їх розмірів, використовують різні стратегії роботи з проблемними кредитами та важелі впливу на недобросовісних позичальників, спрямовані на підвищення ефективності стягнення проблемних боргів.

Традиційні методи роботи з проблемними боргами у банках є неефективними з цілого ряду причин, в тому числі: невідповідності державного нормативно-правового регулювання вимогам сьогодення; методологічно-методичної недосконалості у підходах до роботи з проблемними активами як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівнях; відсутності системної підготовки кваліфікованих кадрів, що спеціалізуються на роботі з проблемною заборгованістю. Банки застосовують в основному оздоровчі заходи по відношенню до позичальника вже після істотного погіршення якості отриманих ним кредитів і настання складнощів з їх поверненням. Тобто банки концентруються на «ліквідації наслідків», у той час коли необхідно акцентувати увагу на розвитку превентивних (профілактичних) заходів, метою яких є запобігання настанню можливих проблем за наданим кредитом. Комунікація банків з позичальниками повинна розвиватись у межах концепції перманентної взаємовигідної партнерської співпраці.

Особлива увага з боку банківських установ повинна приділятися кредитуванню реального сектора. У процесі кредитування банки повинні більш активно працювати з потенційним позичальником для поглибленого та всебічного вивчення його кредитоспроможності та налагодження партнерських стосунків. Внаслідок такої співпраці у позичальника формуватиметься стимул для самодисципліни, оскільки банк здійснюватиме постійний і всебічний моніторинг його господарської діяльності. У результаті формування об'єктивної кредитної історії, надання правдивої фінансової звітності, проведення регулярних зустрічей з позичальниками створюються передумови для встановлення довгострокових партнерських відносин, які, в свою чергу, дозволяють отримати захист від «кредитного голоду», низькі накладні витрати при наступному кредитуванні, встановлення договірної (альтернативної) процентної ставки і т.д.

Стрімкий розвиток вітчизняної банківської системи та подальше ускладнення форм реалізації економічних відносин суттєво впливають на розвиток методів управління банками, зокрема на їх планово-аналітичну роботу. Сьогодні від керівників банків вимагається створення й використання такого механізму розробки та реалізації стратегічних планів розвитку, який би дозволив найбільш ефективно адаптувати їх поточну діяльність до стратегічних цілей. Одним із сучасних інструментів планування, який забезпечує дотримання вищезазначених вимог, є сценарне планування, яке практично не використовується вітчизняними кредитними організаціями.

В умовах руху до застосування банками України вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), як норми прямої дії, та необхідності підготовки нормативно-правової бази з бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності у повній відповідності до вимог МСФЗ важливим є врахування та адаптація змін до чинних стандартів у облікових політиках банків. У цьому контексті важливим є набуття чинності з 1 січня 2013 року МСФЗ 13 «Оцінка справедливої вартості».

Проведений аналіз розвитку підходів до визначення справедливої вартості дає розуміння того, що в умовах кризи, коли ринки змінюють свої параметри, або є неактивними, підвищується значення професійного судження для оцінки

справедливої вартості. Справедлива вартість повинна вимірюватись з точністю і консервативністю, враховуючи можливі діапазони оцінок, експертні думки і досвід у виборі прийнятної вартості. Тобто достовірність показників фінансової звітності значною мірою залежить від об'єктивності визначення справедливої вартості активів та пасивів банку. У свою чергу, МСФЗ 13 вводить в дію розширені вимоги до розкриття інформації, щоб допомогти користувачам фінансової звітності зрозуміти техніку оцінки, яка була використана при визначенні справедливої вартості та обґрунтуванні її впливу на фінансові результати діяльності банку.

Фінансова звітність банків є основним джерелом отримання інформації про найважливіші явища і процеси, що відбуваються у банківському секторі країни, його стан та проблеми. Проте на сучасному етапі якість, обсяг і структура інформації, наведеної у звітності банків України, не завжди відповідають міжнародним стандартам, а саме вимогам Базельського комітету з банківського нагляду щодо розкриття кількісної та якісної інформації.

Проблема недостовірної інформації особливо гостро постала під час кризи 2008–2009 років, коли банки занижували реальний розмір простроченої заборгованості за кредитними операціями та завищували якість активів. Свідченням недостовірної звітності може бути суттєва різниця між показниками станом на кінець року (річна звітність), коли звітність потребує підтвердження з боку зовнішніх аудиторів, та показниками всередині року (квартальна звітність).

В Україні з 22 вересня 2012 року набуло чинності нове положення про застосування заходів впливу за порушення банківського законодавства, у відповідності до якого запроваджено нові підходи до визначення проблемних та неплатоспроможних банків та удосконалено порядок контролю за їх діяльністю. Але змін щодо заходів впливу з боку Національного банку до банків, що подають недостовірну звітність, не відбулося. Такими можливими заходами є: підвищення резервів на покриття можливих збитків за кредитами, обмеження або заборона проведення операцій з високим рівнем ризику, тимчасове усунення посадових осіб та застосування штрафних санкцій.

Одним із елементів протидії кризовим явищам є налагодження ефективної взаємодії між банками та страховими компаніями. У посткризових умовах основним завданням страхових компаній (СК) є забезпечення їх життєздатності. Життєздатність СК – системне поняття, яке характеризує як поточний фінансовий стан СК, так і її рух у напрямі реалізації місії та стратегічних цілей (збільшення частки ринку, прибутку, ринкової вартості тощо). Узагальнення наукових підходів до оцінювання життєздатності економічних систем дає підстави зробити висновок про те, що інтегральна оцінка життєздатності СК, як специфічної економічної системи, є функцією оцінок наступних структурних складових життєздатності: фінансової стійкості і надійності, що забезпечують рівноважний стан функціонування СК, а також живучості та вмотивованості, що забезпечують розвиток СК, який відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників у напрямі реалізації стратегічних цілей СК і передбачає її перехід з одного стану до іншого за певною траєкторією.

Заступник голови оргкомітету
XV Всеукраїнської науково-практичної
конференції «Проблеми і перспективи
розвитку банківської системи України»,
проректор ДВНЗ «Українська академія
банківської справи
Національного банку України»,
доктор економічних наук, професор

С. М. Козьменко